

Η λαογραφία από το Τριώδιο μέχρι την Πεντηκοστή

[Πολιτισμός / Λαογραφία-Παράδοση](#)

Το χριστιανικό Πάσχα

Κι ερχόμαστε, τώρα, στη μεγάλη γιορτή της άνοιξης και της ορθοδοξίας, δηλαδή στο Άγιο Πάσχα. Πρώτα μερικά ιστορικά. Το χριστιανικό Πάσχα κατάγεται από το εβραϊκό, και αυτό πάλι από την αιγυπτιακή γιορτή Πισάχ, που ήταν η γιορτή της εαρινής ισημερίας. Πισάχ σήμαινε το πέρασμα, τη διάβαση του Ήλιου από τον Ισημερινό. Κατά την παραμονή τους στην Αίγυπτο οι Εβραίοι υιοθέτησαν τη γιορτή αυτή, την ονόμασαν Πεσάχ και εξακολούθησαν να τη γιορτάζουν και μετά την επιστροφή τους στην Παλαιστίνη, με διαφορετικό όμως τώρα περιεχόμενο.

Δεν ήταν πια η διάβαση του Ήλιου από τον Ισημερινό, αλλά η ανάμνηση της διάβασης της Ερυθράς Θάλασσας, που οι Εβραίοι την πέρασαν, όπως ξέρουμε, χάρη στο θαύμα του Μωυσή, «αβρόχοις ποσίν». Έτσι η γιορτή αυτή στους Εβραίους πήρε καταρχήν εθνικό χαρακτήρα. Έπειτα όμως, εναρμονίστηκε και με τη δική τους εμπειρία του χρόνου, δηλαδή με τη γεωργική τους παραγωγή. Γιόρταζαν το Πάσχα την εποχή που τα στάχια είχαν πια ωριμάσει και μπορούσαν

έτσι να τα προσφέρουν, την τρίτη μέρα του Πάσχα, ως απαρχές, ως πρώτους καρπούς δηλαδή, στο βωμό. Ακολουθούσε η χαρμόσυνη περίοδος του θέρους, η Πεντηκοστή, για πενήντα μέρες μετά το Πάσχα.

Οι χριστιανοί, τώρα, πήραν το Πάσχα από τους Εβραίους, αλλά του έδωσαν, φυσικά, καινούριο περιεχόμενο: την Ανάσταση του Κυρίου. Η Α' Οικουμενική σύνοδος, το 325 μ.Χ., όρισε να γιορτάζεται το χριστιανικό Πάσχα την πρώτη Κυριακή μετά την πανσέληνο της εαρινής ισημερίας. Για δύο λόγους αυτό: Πρώτα, για να διαφοροποιηθεί από το Πάσχα των Εβραίων, που γιορταζόταν ανήμερα την πανσέληνο, και ύστερα, για να εναρμονιστεί με το ιστορικό γεγονός της Ανάστασης, που συνέβηκε μετά το εβραϊκό Πάσχα.

Χρόνης Μπότσογλου. Ζωγραφιά από το οπισθόφυλλο του βιβλίου.

Η περίοδος του χριστιανικού Πάσχα δέν περιορίζεται, βέβαια, στις δυο βδομάδες των σχολικών διακοπών, δηλαδή τη Μεγάλη Βδομάδα και τη βδομάδα της Διακαινησίμου. Η μείζων περίοδος - ας την πούμε έτσι - του Πάσχα αρχίζει ουσιαστικά τρεις βδομάδες πριν από τη Μεγάλη Σαρακοστή, δηλαδή με την αρχή του Τριώδιου (την Κυριακή του Τελώνη και Φαρισαίου) και τελειώνει με την Πεντηκοστή· σύνολο: πάνω από εκατόν είκοσι μέρες. Μέσα στη μακρά αυτή περίοδο συντελείται καταρχήν η προετοιμασία του πιστού, για να μπορέσει να παραστεί στο θείο δράμα.

Η καθαυτό κλιμάκωση του δράματος αρχίζει, βέβαια, με την ανάσταση του Λαζάρου, που προεικονίζει, θα 'λεγε κανείς, οχτώ μέρες πριν, το θάνατο και την ανάσταση του Χριστού, και κορυφώνεται με την Ανάσταση, τη νίκη, δηλαδή, του Χριστού πάνω στο μεγαλύτερο εχθρό του ανθρώπινου γένους, το θάνατο. Στη χαρμόσυνη περίοδο των πενήντα ημερών, πού ακολουθεί, έχουμε και άλλες κορυφώσεις του θριάμβου του Χριστού: την Ανάληψη, που είναι η επιστροφή του Υιού στον Πατέρα, οπότε και παίρνει τη θέση Του «εκ δεξιών του Πατρός», και την Πεντηκοστή, οπότε στέλνει το Άγιο Πνεύμα στους μαθητές Του.

Μέσα σ' αυτό το δογματικό, θα 'λεγε κανείς, περιεχόμενο της μείζονος περιόδου

του Πάσχα, έχουν ενταχθεί, ως λαϊκά πια έθιμα, πολλές από τις προχριστιανικές, τις παγανιστικές, λατρευτικές συνήθειες που συνδέονται με το φυσικό περιεχόμενο αυτής της εποχής. Συνδέονται, δηλαδή, με τη βλάστηση και με τους κινδύνους που την απειλούν. Επομένως, τα έθιμα αυτά έχουν χαρακτήρα από τη μια μεριά γονιμικά, όπως λέμε (προσπαθούν, δηλαδή, με μαγικό τρόπο να ενισχύσουν τη γονιμότητα της γης και να εξασφαλίσουν την καλή σοδειά), και από την άλλη μεριά έχουν αποτρεπτικό χαρακτήρα (προσπαθούν, δηλαδή, με μαγικό τρόπο να διώξουν το κακό και τους κινδύνους που απειλούν τη βλάστηση αυτή την εποχή).

Ας επιχειρήσουμε μια πρόχειρη κατάταξη των λαϊκών εθίμων του Πάσχα μ' αυτή τη βάση. Οι γιορτές των νεκρών λ.χ., τα δυο μεγάλα Ψυχοσάββατα που πλαισιώνουν, θα 'λεγε κανείς, αυτή τη μείζονα περίοδο του Πάσχα, είναι το Σάββατο των Απόκρεω, στην αρχή της περιόδου, και το Σάββατο της Πεντηκοστής - του Ρουσαλιού το Σάββατο, όπως το λέει ο λαός- στο τέλος της.

Αυτές οι γιορτές, τα μεγάλα Ψυχοσάββατα, ανήκουν στα έθιμα της γονιμότητας, γιατί οι νεκροί είναι οι πρώτοι δαίμονες της βλάστησης, εφόσον απ' αυτούς εξαρτάται η ευόδωση των καρπών της γης. Το κάψιμο του Ιούδα, από την άλλη μεριά, μολονότι συνδέθηκε με το συγκεκριμένο αυτό πρόσωπο της εκκλησιαστικής ιστορίας, είναι ένα έθιμο προχριστιανικό, με χαρακτήρα αποτρεπτικό ή καθαρτικό - καίνε το δαίμονα του κακού. Τον ίδιο χαρακτήρα, αποτρεπτικό, δηλαδή, και καθαρτικό, έχουν και οι φωτιές που ανάβουν το Πάσχα, για να ξορκίσουν, λ.χ. το χαλάζι, όπως είδαμε, αλλά και άλλα κακά.

Ένα έθιμο κατεξοχήν ανοιξιάτικο και χαρούμενο είναι οι κούνιες που γίνονται το Πάσχα. Έχει αρχαία ελληνική καταγωγή. Αποτελούσε τελετουργικό στοιχείο της δεύτερης μέρας των Ανθεστηρίων, που ήταν η ανοιξιάτικη γιορτή των αρχαίων Αθηναίων. Οι κούνιες έχουν και χαρακτήρα γονιμικό -«κουνιόμαστε για να γίνουν τα στάχυα» λένε- αλλά και αποτρεπτικό- «για να φύγουν τα φίδια», λένε.

Η κούνια είναι ένα είδος καθαρμού, καθαρμού με τον αέρα: με το πέρα δώθε δημιουργείται ένα ρεύμα αέρα, και αυτός ο αέρας πιστεύουν πως ενεργεί καθαρτικά πάνω στο κορμί -«κουνιόμαστε για την καλή υγεία», λένε. Φυσικά, το έθιμο της κούνιας, εκτός από τη γονιμική και την καθαρτική του σημασία, που δέν είναι ίσως και τόσο συνειδητή στο λαό, είναι, κυρίως, ένα έθιμο κοινωνικό. Μόνο τα κορίτσια κουνιούνται και σε πολλά μέρη τα κουνούν τα αγόρια, που ανταλλάσσουν εκείνη την ώρα μαζί τους στιχάκια και τραγούδια...

Απόσπασμα από το βιβλίο της Άλκης Κυριακίδου - Νέστορος "Οι 12 μήνες, Τα λαογραφικά" των εκδόσεων Μαλιάρης - Παιδεία.

<https://bit.ly/2PIgaBZ>